

Аналіз наслідків пошкоджень

м. Харків, Харківська область

Вирішення проблем, пов'язаних з пошкодженням інфраструктури та перебоями у наданні послуг напередодні зими 2024 - 2025 років

Жовтень 2024 року | Україна

Фото 1: Забиті дошками вікна у пошкодженому багатоповерховому будинку, вересень 2023 р., REACH

REACH Informing
more effective
humanitarian action

Обґрунтування

У звіті представлено оцінку масштабу, рівня та соціально-економічного впливу пошкодженій внаслідок війни інфраструктури на населення та основні послуги у Харкові станом на липень 2024 року. Ці дані мають на меті забезпечити поінформоване прийняття рішень гуманітарними та урядовими організаціями. Дослідження ґрунтується на інтерв'ю з ключовими інформантами, обговореннях у фокус-групах та огляді вторинних даних.

Територія Харкова поділена на 9 адміністративних районів, про що зазначено в розділі «Огляд методології» нижче. Дослідження ґрунтується на даних, наданих жителями та ключовими інформантами у дев'яти районах міста, що дозволяє порівняти поширеність наслідків пошкоджень на великій території.

У вересні 2023 року Ініціативою REACH було опубліковано «Оцінку пошкоджень у Салтівському районі», а в лютому 2024 року – «Аналіз наслідків пошкоджень».^{1 2} У травні 2024 року в місті було проведено семінар для обговорення результатів попередніх досліджень з представниками місцевої влади, організацій громадянського суспільства, гуманітарних організацій та з жителями. Під час цього семінару було встановлено необхідність здійснення глибинного аналізу наслідків пошкоджень по всьому місту з акцентом на очікувані потреби харків'ян протягом 2024-2025 років.

Дані по Харкову також представлені у дослідженні Ініціативи REACH «Моніторинг гуманітарної ситуації». У Раунді 16 МГС у травні 2024 року загальний рівень гуманітарних потреб міста було оцінено як високий.³

Про Ініціативу REACH

Ініціатива REACH сприяє розробці інформаційних інструментів та продуктів, які підвищують спроможність суб'єктів гуманітарної діяльності ухвалювати рішення на основі фактичних даних у контекстах надзвичайних ситуацій, відновлення та розвитку. Методології, які використовує REACH, охоплюють збір первинних даних і глибинний аналіз, а вся діяльність здійснюється через механізми міжвідомчої координації гуманітарної допомоги. REACH – це спільна ініціатива організацій IMPACT Initiatives, ACTED і Навчального та науково-дослідного інституту – Програми ООН з використання супутникової інформації в оперативних цілях (UNITAR-UNOSAT).

За фінансової підтримки:

Ключові висновки

- Пошкодження будівель були зафіксовані по всьому місту. Найбільше постраждали Київський і Салтівський райони на півночі та Індустріальний на півдні.** Також були зафіксовані значні пошкодження вздовж кільцевої дороги та біля залізничних колій.
- Серед комунальних послуг електропостачання надавалось з найбільшими перебоями в усіх районах міста, що мало значний негативний вплив на повсякденне життя.** Перебої у наданні інших комунальних послуг в тій чи іншій мірі, за отриманими даними, спостерігались по всьому місту.
- Після різкого скорочення на початку повномасштабного вторгнення чисельність населення Харкова частково відновилася, причому найпомітніше вона зросла у більш пошкоджених районах, таких як Салтівський.** На думку учасників дослідження, чисельність населення залишатиметься незмінною протягом наступних шести місяців, хоча занепокоєння щодо безпеки та стабільного надання комунальних послуг, особливо взимку, може призвести до подальшого переміщення населення.
- Вразливі групи населення, особливо в районах з нестабільним наданням комунальних послуг та безпековими проблемами, з більшою ймовірністю розглядатимуть можливість виїзду протягом наступних шести місяців.** Сім'ї з дітьми, люди похилого віку та ті, хто проживає в районах, забруднених боєприпасами, що не розірвалися, є більш вразливими, тому доступ до житла, комунальних послуг та фінансової підтримки сильно впливає на їхнє рішення залишитися або переїхати.
- Наявність житла та доступ до основних комунальних послуг є критично важливими факторами, що можуть вплинути на переміщення населення в найближчі шість місяців. Житло є найважливішим фактором, що спонукає населення до переїзду (70%), тоді як, за словами 58% респондентів, мешканців спонукають виїжджати зі своїх будинків перебої в наданні комунальних послуг.** Крім того, надійний доступ до комунальних послуг (36%) заохочує людей залишатися, а його відсутність змушує переїжджати, що свідчить про загальну важливість стабільної роботи інфраструктури для утримання населення.
- З огляду на підготовку Харкова до зимового періоду, респонденти надавали перевагу грошовій допомозі на опалення (40%), а також допомозі з заміною вікон (23%) та утепленням (17%).** Вразливі групи населення, такі як люди похилого віку та домогосподарства з низьким рівнем доходу, особливо залежать від фінансової підтримки. Попри підготовку деяких будівель, утеплення та опалення мають вирішальне значення для забезпечення комфорту та безпеки в зимові місяці, коли максимальна денна температура може залишитися на рівні нижче 0 °C.

Огляд методології

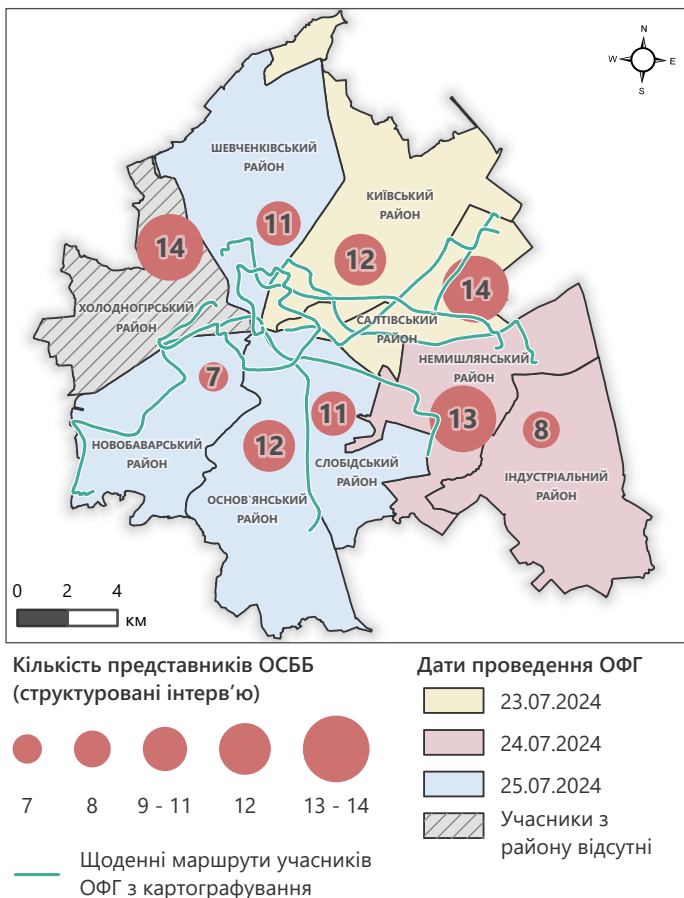
Збір якісних та кількісних даних здійснювався в Харкові з 16 по 31 липня та 19 серпня 2024 року.

Було проведено три обговорення у фокус-групах (ОФГ) за участю від 4 до 8 жителів, під час яких розглядалась ситуація у різних частинах міста. 19 серпня 2024 року було проведено четверту сесію зі спільного картографування з жителями різних районів міста.

17 учасників були відібрані для проведення **напівструктурованих інтерв'ю з ключовими інформантами (КІ)** відповідно до їхньої професії та організації, де вони працюють. Серед них було 9 КІ від міської ради, чотири від громадських чи благодійних організацій, а також представники комунального підприємства з утилізації відходів, централізованого теплопостачання, Пункту незламності та будівельник-геодезист.

Кількісні дані отримані під час 102 структурованих інтерв'ю з цілеспрямовано відібраними представниками ОСББ^а, які надали дані про район, в якому вони працюють, умови в будівлях, якими вони управляють, а також висловили свою думку щодо потреб та поглядів мешканців цих будинків. Ці результати не є репрезентативними та мають розглядатися як індикативні для ситуації в певних районах міста.

Карта 1: Учасники за групою та місцезнаходженням

Пояснення

^а **Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ)** – група співвласників багатоквартирного будинку, утворена з метою спрощення управління майном та вирішення питань, що стосуються всіх мешканців. Правління вирішує рутинні питання від імені мешканців, захищає інтереси співвласників перед керуючими компаніями та підрядниками, а також може обирати постачальників послуг для обслуговування будівель, забезпечуючи кращі варіанти послуг та ціноутворення.

^б **ЄВідновлення** – державна програма компенсації людям, які постраждали внаслідок війни.⁴ Остаточна компенсація складає до 500 000 грн. Програма вважається інноваційною. Однак існують певні обмеження, зокрема респонденти висловлювали занепокоєння щодо швидкості надання компенсації, географічного охоплення, обмежень щодо частин будівель, пошкодження яких дає право на отримання компенсації, а також щодо здатності заявника надати правильну документацію.⁵

^с **«Дія»** – мобільний застосунок, вебпортал та бренд для цифрового врядування в Україні, розроблений Міністерством цифрової трансформації України. Він використовується для зберігання та обробки особистих документів, зокрема тих, що стосуються майна та заявок на участь у програмах компенсації.

^д **1562** – диспетчерська служба у місті Харків. Вона використовується для комунікації між міською радою, комунальними службами та жителями. Люди можуть сповіщати про проблеми або отримувати оновлення про громадські роботи. Сервіс доступний у вигляді [веб-платформи](#), мобільного додатку та гарячої телефонної лінії.

^е **Пункти незламності** – мережа громадських місць та комерційних підприємств, які пропонують безкоштовний доступ до генератора та деяких інших послуг у разі відключення електроенергії.

Прямі цитати

Звіт містить прямі цитати з інтерв'ю з ключовими інформантами та з обговорень у фокус-групах. Вони наведені у виділених кольором полях, як показано нижче.

«До війни я купив двокімнатну квартиру в північній частині 5-го мікрорайону, зробив у ній ремонт і прожив там два місяці. Будинок було сильно пошкоджено. Я не виїжджав з міста, спочатку жив у підвалі, в метро. Нас забрали з метро і поселили в гуртожиток на вулиці, де я зараз живу»,

– учасник ОФГ

«Мій будинок практично не зазнав жодних пошкоджень. У нашому районі було кілька ракетних ударів; є пошкоджені будинки. Один будинок відремонтований, але все одно є проблеми – балки просідають. Ремонт зроблений не дуже якісно, і люди бояться повертатися до своїх домівок»,

– учасник ОФГ

Контекст

Динаміка воєнних дій

Харків – друге за величиною місто України, яке зазнало серйозних наслідків після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року. Попри бойові дії, місто було пунктом призначення або транзиту для переміщених осіб. Пошкодження інфраструктури призвело до перебоїв у наданні основних та комунальних послуг.

Станом на 25 лютого 2022 року повідомлялося про бої між українськими та російськими збройними силами на північній околиці міста та поблизу села Циркуни.⁶ Згідно з отриманими даними, станом на 27 лютого російська військова техніка перебувала на території Харкова у Шевченківському та Київському районах на півночі міста, а також в Індустріальному районі на сході.⁷

Згідно з даними організації Human Rights Watch, 28 лютого 2022 року Харків зазнав обстрілів касетними боеприпасами. Було пошкоджено будівлі, дороги та транспортні засоби.⁸ За даними Amnesty International, до кінця квітня здійснювались «майже щоденні» удари по житлових районах, а станом на травень пошкодження також фіксувались на півночі, в центрі та на сході міста.^{9 10}

За інформацією від моніторингової групи DeepState, територія поблизу міста Харкова перебувала під контролем російських військ до 6 травня, після чого вона поступово перейшла під

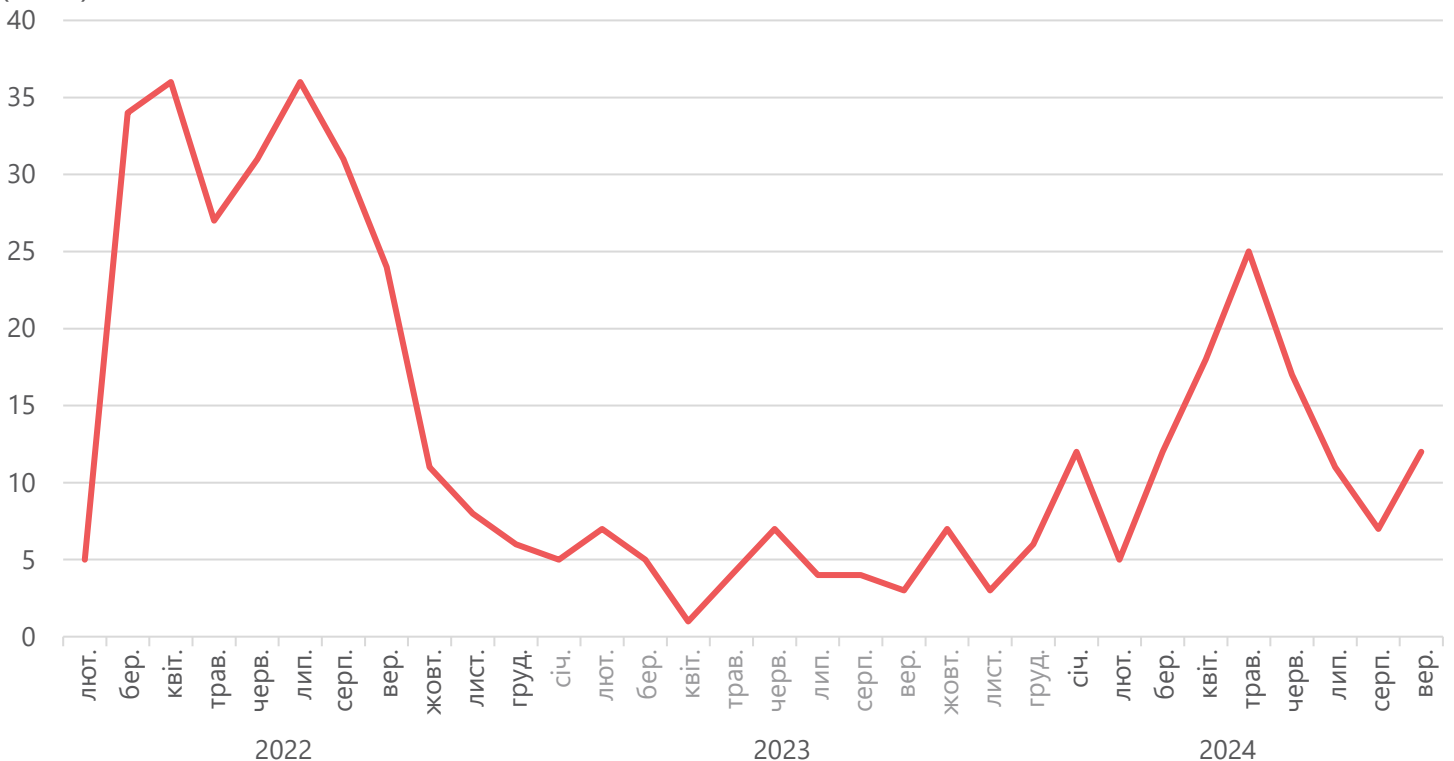
контроль Уряду України.¹¹ 13 травня 2022 року, за даними Інституту вивчення війни, російські війська відступили. Втім, удари по місту продовжувалися.¹²

Згідно з даними Проєкту збору даних про місця і події збройних конфліктів (ACLED), до жовтня 2022 року у Харкові відбувались часті повітряні атаки, після чого до вересня 2023 року частота щомісячних обстрілів стала відносно меншою. Потім частота обстрілів стабільно зростала, причому найбільша кількість обстрілів була зафіксована в травні 2024 року.¹³

У травні російські війська зайшли на територію Липецької та Вовчанської прикордонних громад, які розташовані на північ від Харкова. Відтак, до Харкова почали прибувати евакуйовані.¹⁴ Під час поновлених обстрілів були нанесені значні удари по друкарні та торговому центру.^{15 16}

Тривають часті повітряні атаки: у червні, липні та серпні було зафіксовано більше інцидентів, ніж у 2022 році, коли найбільша частота сягала 7 інцидентів на місяць. Згідно з отриманими даними, повітряні тривоги тривали в середньому 16 годин на добу¹⁷, причому 24 липня по місту було нанесено п'ять ударів за один день.¹⁸

Рисунок 1: Зафіксовані вибухи/ удари далекобійною зброєю у м. Харків, Проєкт збору даних про місця і події збройних конфліктів (ACLED)

«У 2022 та 2023 роках з моїм житлом все було добре, але 25 січня 2024 року бомба влучила в сусідній будинок. Під час вибуху в моїй квартирі рама балкона пролетіла через дві кімнати в хол, всі міжкімнатні двері склалася, нам пощастило, що нас не було вдома, скло з вікон було все на ліжках. Завдяки комунальним службам, в той же день все сміття вивезли, а вікна забили дошками».

– учасник ОФГ

Населення

Населення не тільки виїжджало, але й прибувало до Харкова. За отриманими даними, у березні 2022 року чисельність населення скоротилася з 1,8 млн до 500 000 осіб.¹⁹ Водночас 31 січня 2023 року чисельність населення міста зросла до 1,1 млн осіб. В іншому ж джерелі зазначалося, що у травня 2024 року чисельність населення становила 1,3 млн.^{20 21}

Динаміка переміщення є складною. У листопаді 2022 року Харківська область була місцем проживання найбільшої кількості зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (ВПО), а також однією з трьох областей, з яких виїхало найбільше людей.²² У 17-му раунді опитування загального населення Міжнародної організації з міграції у серпні 2024 року було виявлено, що 28% населення області були особи, що повернулися до місць постійного проживання, а 18% – ВПО.²³

Станом на 31 грудня 2023 року область посідала друге місце за кількістю ВПО в Україні, причому кількість зареєстрованих у Харкові ВПО призвела до найбільшого щомісячного приросту кількості ВПО в області.²⁴ 21 травня 2024 року речник УВКБ ООН повідомив, що в місті перебуває 200 000 ВПО.²⁵

За даними Міжнародної організації з міграції, у період з червня по серпень 2024 року виїзд людей з прифронтових районів Харківської області був обмеженим. Переміщені особи, як правило, переїжджали до Харкова, але, за повідомленнями, їхні рішення були зумовлені занепокоєнням щодо фінансової доступності житла та наявності робочих місць.²⁶

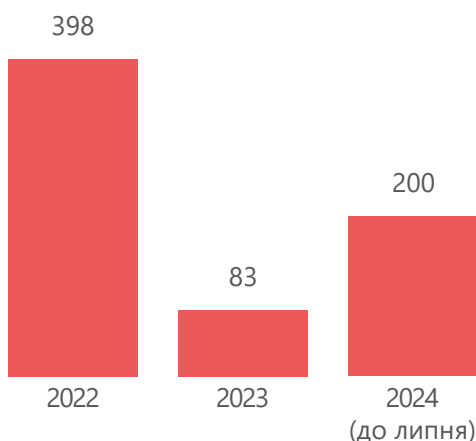
Станом на березень 2024 року Данська рада у справах біженців встановила, що

*«Непереміщені особи як у Харківській, так і в Донецькій областях загалом стверджують, що, допоки безпекова ситуація залишатиметься відносно стабільною, вони проживатимуть у своєму нинішньому місці [...] Вони не хочуть переїжджати в межах України чи за кордон без крайньої необхідності. Ті, хто мав намір виїхати, ймовірно, вже це зробили. Залишились непереміщені особи, які або прийняли рішення не переїжджати, або через певні перешкоди не можуть цього зробити».*²⁷

«У нашому районі було кілька ракетних ударів; є пошкоджені будинки. Один будинок відремонтований, але все одно є проблеми – балки просідають. Ремонт зроблений не дуже якісно, і люди бояться повертатися до своїх домівок»,

– учасник ОФГ

Рисунок 2: Зафіксовані пошкодження об'єктів цивільної інфраструктури у Харківському районі, ACAPS

Пошкодження

Згідно з набором даних ACAPS «Пошкодження цивільної інфраструктури», з початку повномасштабної війни було зафіксовано 681 пошкоджену нежитлову будівлю або споруду в Харківському районі, до складу якого входить місто Харків.²⁸ Він посідає третє місце серед найбільш постраждалих районів після Херсонського та Нікопольського. Відповідно до даних ACLED, найбільше пошкоджень було зафіксовано у 2022 році, але з 2023 по 2024 рік кількість виявлених пошкоджень помітно зросла. До липня 2024 року кількість зафіксованих пошкоджень була вже у 2,4 рази більше, ніж за весь 2023 рік.

Енергопостачання

У березні та квітні 2024 року було завдано удари по об'єктах енергетичної інфраструктури по всій країні.²⁹ Повідомлялося, що у період від початку війни до липня 2024 року Україна втратила більше половини енергогенеруючих потужностей.^{30 31} Піковий попит, що перевищив можливості електропостачання, призвів до відключень електроенергії по всій країні.³² Тим не менш, завдяки відновленню енергогенерації до певного рівня експорт електроенергії планувалося відновити наприкінці серпня 2024 року.³³ Однак 26 серпня знову було завдано масштабних ударів по енергетичній інфраструктурі, що призвело до нових відключень і поставило під сумнів довгострокову стійкість енергосистеми.³⁴

Харківська енергетична компанія «Харківобленерго» вже запровадила планові відключення електроенергії для регулювання місцевого попиту, який перевищував пропозицію у березні 2024 року, оскільки, за словами її представників, аварійні відключення були все ще необхідні.³⁵ За отриманими даними, ці аварійні відключення тривали до 12 годин.³⁶

Згідно з аналізом опублікованих графіків ДП «Харківобленерго», проведеним Ініціативою REACH, запланований період відключення становив 18 годин на добу у період до 26 травня, а у період з 26 по 29 червня збільшився до 19 годин на добу. Після цього було запроваджено 24-годинний графік відключень. Планувалося, що протягом липня у кожній групі відключення триватимуть в середньому від 4 до 6 годин на добу, з урахуванням додаткових 7,25 годин оперативних перемикачів, коли електропостачання може відбуватись з перебоями. З 29 по 31 липня графіки не застосовувались, оскільки в цей період не було запланованих відключень електроенергії. Однак 3 серпня графіки було відновлено, а 26 серпня час відключень збільшився внаслідок обстрілів.^{37 38}

У місті запроваджено програми сприяння децентралізованому енергозабезпеченню в малих обсягах.^{39 40} Вони мають на меті підвищення стійкості у зимовий період, коли очікується перевищення попиту на централізоване електропостачання, що призведе до блекаутів.⁴¹

«Останні два тижні ми по 6 годин на добу без світла, але вода і газ є. Графік є, але іноді він не збігається з фактичним відключенням електроенергії»,

– учасник ОФГ

«Якщо цієї зими знову не буде світла, то це велика проблема для нашого району, оскільки він майже весь без газопостачання, плити в квартирах електричні»,

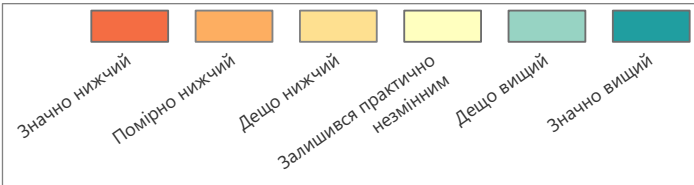
– учасник ОФГ

Населення

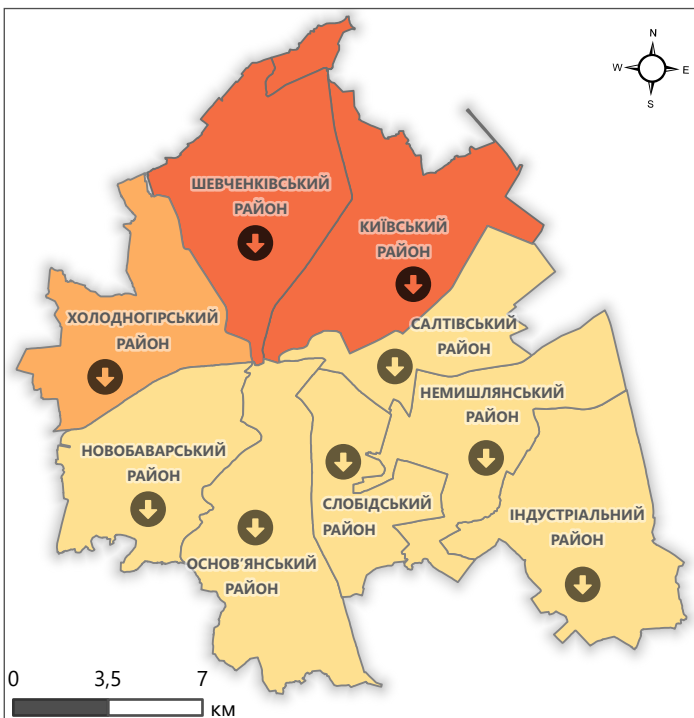
Зміна чисельності населення, ретроспектива

За словами більшості представників ОСББ, чисельність населення їхнього району була або значно нижчою (36%), або дещо нижчою (48%) порівняно з січнем 2022 року. При порівнянні поточної чисельності населення з липнем 2023 року, 48% респондентів зазначили, що чисельність населення була приблизно такою ж, а 29% повідомили, що вона була вищою.

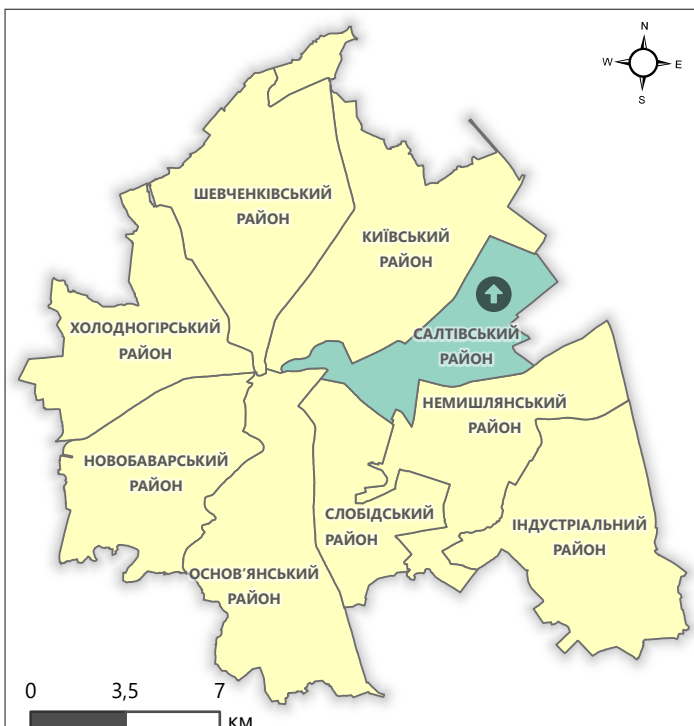
Легенди карт 2, 3 і 4

Карта 2: Зміна чисельності населення в районах з моменту початку повномасштабного вторгнення

Карта 3: Зміна чисельності населення з липня 2023 року

Ключові інформанти та учасники обговорень у фокус-групах повідомили про загальне збільшення чисельності населення з моменту первинного відтоку після повномасштабного вторгнення. На думку одного КІ, про значне збільшення населення свідчить зростання обсягів переробки побутових відходів, тоді як інші КІ вказали на збільшення кількості автомобілів на дорогах.

Рисунок 3: Основні причини змін чисельності населення в районі проживання респондента

47% респондентів ОСББ назвали небезпеку основним фактором, що впливає на зміну чисельності населення. Про відчуття небезпеки також зазначалося під час обговорень в усіх фокус-групах.

Ключові інформанти та учасники фокус-груп з картографування вказали на динамічні зміни в чисельності населення, оскільки жителі приймали тимчасові рішення на основі швидко змінюваних факторів, що спонукають до виїзду та прибуття. Обстріли або ескалація на лінії фронту були ключовими факторами раптового виїзду або прибуття населення до міста.

Хоча, згідно з отриманими даними, чисельність населення збільшилась, КІ вказали на наявність вакансій у секторі комунальних послуг, охорони здоров'я та будівництва. На думку деяких респондентів, така ситуація виникла внаслідок призову чоловіків на військову службу, водночас інші респонденти вважали, що причиною є вимушене переміщення населення.

Деякі КІ зазначили, що закриття або релокація бізнесу ще більше посилює напругу на ринку праці. Було описано цикл,

«Одна сім'я, сусідська, у 2022 році їздила на Тернопільщину до бабусі, але дуже швидко повернулася. У Холодногірському районі, в Залютиному, були знайомі, які на початку війни у березні 2022 року виїхали до Чернівців і досі не повернулися. [...] В Індустріальному районі багато ВПО, адже квартири там дешевші, ніж у Шевченківському. У тому районі переселенці переважно проживають у гуртожитках; оренда квартири в Шевченківському районі коштує дорого»,

– учасник фокус-групи з картографування

за яким нестача робочої сили перешкоджала інвестиціям у бізнес, ще більше зменшуючи економічні можливості та спонукаючи переміщених осіб залишатися в більш безпечних частинах країни.

Зазначалося, що певні групи населення, такі як студенти університетів, медичні працівники, логістичний персонал та підприємці, виїхали з міста, що призвело до помітного дефіциту кадрів в цих секторах. Конкретними підтверджуючими прикладами були зменшення кількості стоматологів, зусилля з найму жінок на посади водіїв важких транспортних засобів, а також зменшення кількості учнів у навчальних закладах. За словами респондентів, зменшення кількості учнів призвело до зменшення кількості викладацьких посад, що стало спонукальним фактором для виїзду працівників освіти.

Деякі учасники розповідали, що люди переїжджали з міста на дачі та назад або зупинялися у родичів, які проживають в іншому місці. Інші згадували про переїзд у межах міста, коли люди переїжджали з більш постраждалих від бойових дій районів, таких як Шевченківський та Салтівський на півночі, до безпечніших районів, таких як Новобаварський. Слобідський, Нимишлянський та Індустріальний райони, за словами респондентів, мали більш доступні варіанти оренди житла.

Фактори, що призвели до подальших демографічних змін

Згідно з даними 17-го раунду опитування загального населення МОМ, з близько 698 000 осіб, які повернулися до Харківської області, 8% зробили це протягом останніх трьох місяців. Крім того, лише 5% населення загалом планували переїхати протягом наступних трьох місяців. Однак серед внутрішньо переміщених осіб лише 33% планували оселитися та інтегруватися, а 19% планували залишитися тимчасово без подальшої інтеграції.⁴²

У більшості районів міста Харкова представники ОСББ очікували, що показники заповнюваності будинків залишаться стабільними протягом наступних шести місяців. Винятком став Шевченківський район, де найчастіше вказували на незначне зменшення кількості мешканців (4 з 11 респондентів). В Індустріальному районі більшість респондентів (5 з 8) були невпевнені щодо майбутніх змін у заповнюваності, і лише деякі очікували, що заповнюваність залишатиметься незмінною (2 з 8).

На прохання спрогнозувати ймовірні фактори прибуття та виїзду населення протягом наступних шести місяців, загалом найважливішим фактором була визнана доступність житла, на що вказали 70% респондентів. Відповідно до вищезазначених факторів, що загалом впливають на прийняття рішень, респонденти також назвали доступ до комунальних послуг, що відповідає даним якісних обговорень з жителями та ключовими інформантами. На думку 58% респондентів, відсутність комунальних послуг змусить людей залишити свої будинки, тоді як 36% вважали, що надійний доступ до комунальних послуг заохочуватиме людей залишатися в певному районі або переїхати до нього.

Карта 4: Очікувані зміни в заповнюваності будинків, якими управляли респонденти, протягом наступних 6 місяців до січня 2025 року

Рисунок 4: Основні фактори, що спонукатимуть населення до прибуття у наступні пів року

Рисунок 5: Основні фактори, що спонукатимуть до виїзду населення у наступні пів року

«Люди можуть тимчасово виїхати в інший район, якщо там є родичі чи знайомі. Зараз, влітку, багато людей роз'їхалися по своїх дачах і там живуть. Як тільки похолодає, всі поїдуть назад»,

– учасник фокус-групи з картографування

Також за словами респондентів, одним з основних факторів є доступ до фінансових послуг: 35% респондентів зазначили, що доступність фінансових послуг є фактором, що спонукає до переїзду. У якісних інтерв'ю учасники висловили незадоволення тим, що послуги, зокрема банківські та соціальні, не надаються під час повітряної тривоги. Це також відображено в даних дослідження «Спільної ініціативи з моніторингу ринку» у Харкові, де близько половини респондентів у кожному раунді у 2024 році повідомляли, що банки «не працюють під час повітряної тривоги».

В Індустріальному районі основним фактором, що спонукав до виїзду, стала наявність боєприпасів, що не розірвалися. Хоча лише 25% з усіх респондентів зазначили цю проблему, вона викликала занепокоєння у 7 з 8 респондентів у цьому районі.

Під час ОФГ були висловлені три основні думки щодо очікуваних змін у чисельності населення. Одна група вважала, що виїжджати населення більше не буде. На думку інших, частіше виїжджають сім'ї з маленькими дітьми, тоді як старші жителі зазвичай залишаються. Було висловлено спільну думку, що люди, які виїхали з міста, рідко розглядають можливість повернення. Це було пов'язано з двома факторами: їхньою участю у програмах розміщення ВПО в інших містах та ймовірною ситуацією з опаленням в Харкові. У той час як жителі похилого віку, за словами респондентів, були менш стурбовані питанням стабільного централізованого теплопостачання, деякі респонденти вважали, що у разі забезпечення стабільного теплопостачання внутрішньо переміщені особи можуть розглянути можливість повернення.

Під час обговорень в усіх фокус-групах учасники погоджувалися, що, за відчуттями, Харків загалом є небезпечним для життя містом, що співвідноситься з основною проблемою, на яку вказали респонденти з-поміж представників ОСББ. Деякі КІ вказали на відчуття непередбачуваності, оскільки плани людей часто були тимчасовими та залежали від зовнішніх факторів.

Ключові інформанти та учасники обговорень у фокус-групах зазначили, що жінки з дітьми виїжджали з міста в першу чергу, тоді як люди старшого віку мали тенденцію залишатися. Незважаючи на те, що чоловіки не могли виїхати з країни, КІ зазначили, що в Харкові було помітно менше чоловіків. Учасники ОФГ також повідомили, що жінки та діти поступово повертаються, хоча деякі розглядають можливість знову виїхати до зими.

Крім того, близько третини ключових інформантів вважали, що жителі молодшого віку, особливо ті, хто працює віддалено або має кращі перспективи в інших місцях, виїжджали частіше. Деякі КІ зазначили, що вакансії та можливості навчання можуть спонукати жителів повернутися. За словами одного з КІ, їхня організація вже працевлаштовує переселенців та ветеранів війни, тому з часом такі можливості можуть привабити до міста більше людей.

«Якщо я правильно пам'ятаю, у нас зараз середня зарплата близько 18 тисяч гривень, без врахування податків. На Заході України зарплата становить близько 25 тисяч гривень. Відповідно, люди залишаються там, де їм платять більше. [...] Плюс там спокійніше, будемо чесні»,

– ключовий інформант, НУО

«Робота потроху з'являється. Люди опановують нові трудові навички, навчаються, можливо, проходять якісь курси, здобувають певну професію. Є робочі місця, і люди приходять запитати про відкриття власних магазинів»,

– ключовий інформант, Міська рада

«У нас працює близько 20 людей, ВПО [...] Ми беремо їх на роботу. Є хлопці, які вже демобілізовані та після поранень, ми їх теж взяли на роботу»,

– ключовий інформант, Управління побутовими відходами

Фото 2: Пошкоджений будинок у Харкові, липень 2024 (польова команда Ініціативи REACH)

Карта 5: Масштаби та інтенсивність пошкоджень, зазначені під час спільного картографування, 19 серпня 2024 року

Огляд

На карті вище представлено якісне відтворення пошкоджених частин міста, за за суб'єктивними оцінками учасників фокус-груп з картографування. Найбільш інтенсивні пошкодження зосереджені вздовж східної частини кільцевої дороги, між Салтівським та Індустріальним районами, а також в Основ'янському районі.

Розмірковуючи про наслідки пошкодження житла, більшість КІ вказали на важкі емоційні втрати, з якими стикаються люди. Учасники обговорень у фокус-групі розповіли про особисті та соціальні наслідки пошкодження житла.

Дехто висловлював песимістичні погляди. Деякі респонденти були стурбовані тим, що людям, які стикнулися з проблемами, не надається належна підтримка, і закликали до більшої прозорості щодо доступних коштів і програм допомоги. Інші згадували знайомих, які перебувають у процесі подання заявки на компенсацію та паралельно розпочали самостійні ремонтні роботи. Ще частина респондентів бачила, що ремонтні роботи виконуються, і зазначали, що навіть у найбільш постраждалих районах спостерігається помітна економічна активність та громадське життя.

Повідомлення про пошкодження та ремонт за районами

Простежувалася певна закономірність у відповідях респондентів про співвідношення пошкоджених та відремонтованих житлових будинків. Було визначено наступний діапазон:

Жодна будівля	0
Незначна частина будівель	до 1 з 10
Деякі будівлі	до 1 з 4
Багато будівель	до 1 з 2
Більшість будівель	більш ніж 1 з 2

Більшість представників ОСББ у Шевченківському (7 з 11) та Київському (7 з 12) районах, а також дві п'ятих у Салтівському (6 з 14) районі зазначили, що в цих районах було пошкоджено багато або більшість житлових будинків, що підтвердив КІ з Департаменту житлового господарства міської адміністрації.

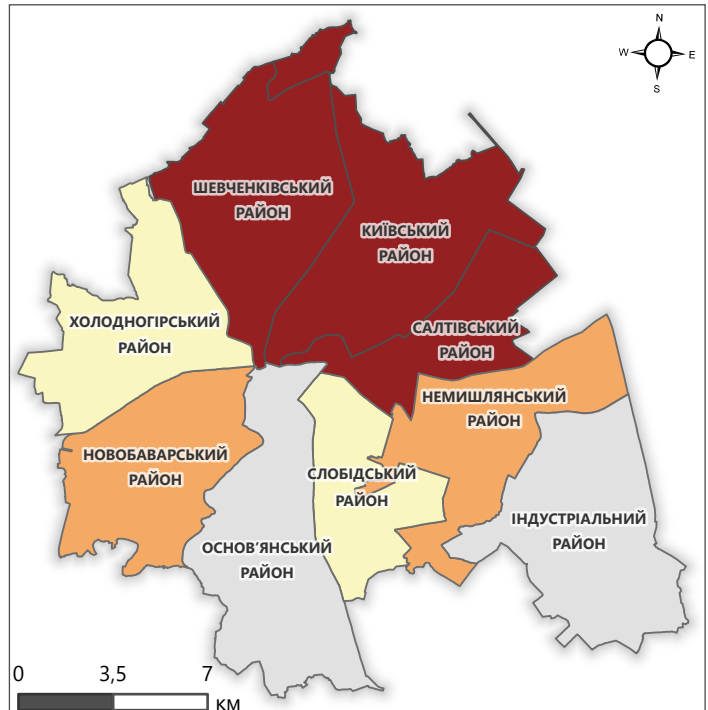
«Якщо говорити про Північну Салтівку два роки тому, то далі вулиці Дружби Народів ніхто не йшов, тому що там було багато руйнувань і там залишилося мало людей. Зараз [...], наприклад, відкрито магазин «Клас», функціонують ринки, працює громадський транспорт, здійснюються ремонтні роботи та відновлення будинків»,

- учасник фокус-групи з картографування

«Немишлянський район є найбезпечнішим районом Харкова на даний момент та від початку війни. По цьому району наноситься не так багато ударів. [...] Все, що було зруйновано, вже відремонтовано. [У Холодногірському районі] вікна забиті фанерою, а так в принципі, все як було. За два роки нічого не змінилося, я не бачу, щоб проводилися ремонтні роботи»,

- учасник фокус-групи з картографування

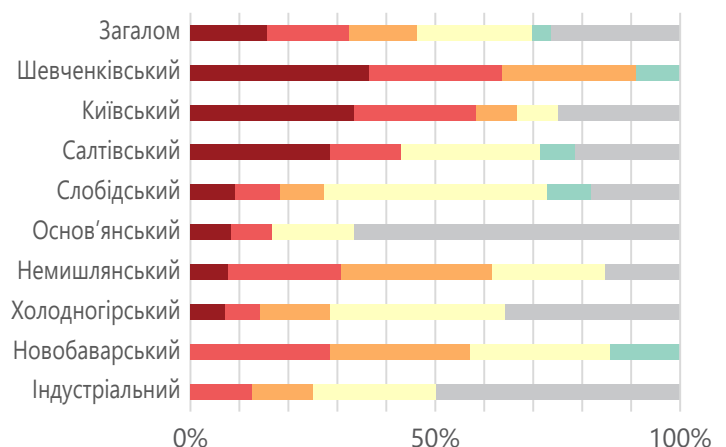
Карта 6: Частка пошкоджених будівель, про які найчастіше зазначалося у районі

Легенди до рисунка 6 та карти 6

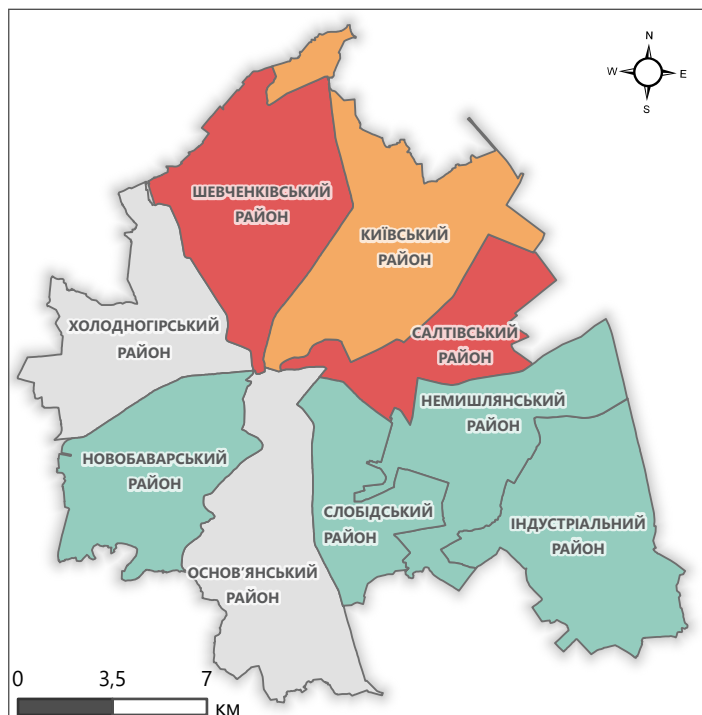
- Не можу відповісти
- Більшість будівель
- Багато будівель
- Частина будівель
- Декілька будівель
- Жодної будівлі

Рисунок 6: Зазначена частка пошкоджених будівель

Водночас найчастіше повідомлялося про пошкодження незначної частини або деяких будівель у Холодногірському (7 з 14), Немішлянському (7 з 13), Новобаварському (4 з 7) та Слобідському (6 з 11) районах. Цю думку також підтвердив КІ з Департаменту житлового господарства міської адміністрації. В Індустріальному районі, де житлових будинків менше через промисловий характер району, більшість респондентів (4 з 8) були не впевнені щодо масштабів пошкоджень, хоча під час ОФГ зі спільного картографування було визначено, що ця територія сильно постраждала.

Карта 7: Зазначена частка пошкоджених будівель, які були відремонтовані, за районом

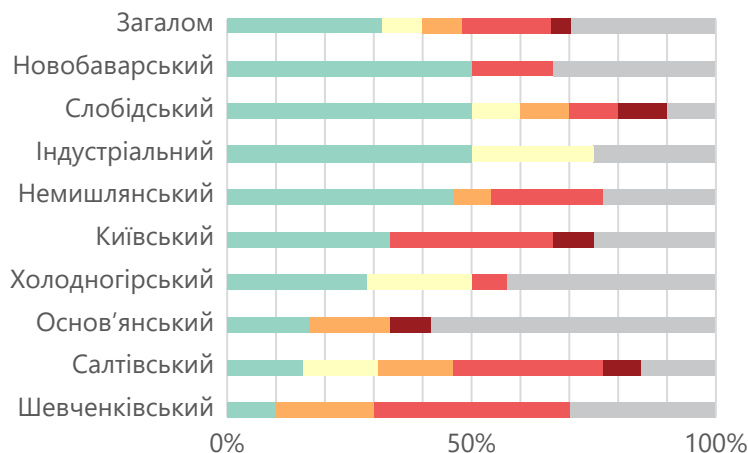
Легенда до рисунка 7 та карти 7

- Не знаю
- Частина будівель
- Більшість будівель
- Деякі будівель
- Багато будівель
- Жодної будівлі

У районах, де, за отриманими даними, пошкодження були найбільш масштабними, найчастіше повідомлялося, що не проводився ремонт жодної будівлі або ремонтувалися кілька будівель, на що вказали 4 з 10 респондентів у Шевченківському та 5 з 13 у Салтівському районах відповідно. Думки щодо Київського району розділилися: однакова кількість респондентів повідомила про ремонт незначної кількості або ж більшості. У менш постраждалих районах більша частка будівель частіше зазначалася як відремонтована.

Про пошкодження нежитлових будівель повідомили в усіх районах. У кожному районі згадувалися будівлі навчальних закладів та комерційних підприємств, а промислові та адміністративні будівлі – в усіх, крім Основ'янського. Пошкодження доріг також було поширеною проблемою, про яку зазначалося як під час ОФГ, так і під час опитування.

Рисунок 7: Зазначена частка відремонтованих будівель у районі респондента (n = 98)

Організація ремонтних робіт

Поки здійснюються ремонтні роботи в різних частинах міста, деякі будівлі залишаються лише частково відремонтованими або вважаються небезпечними навіть після завершення робіт. Один з учасників припустив, що будівельна компанія віддає перевагу військовим проектам, залишаючи менше ресурсів для житлових проектів. Проте лише кілька представників ОСББ (11%) повідомили про дефіцит робочої сили як перешкоду для проведення ремонтних робіт.

Зберігається широкий діапазон потреб у ремонті житла. Деякі жителі можуть організувати ремонт самостійно, але потребують фінансової чи спеціалізованої допомоги. Інші ж, за отриманими даними, не знають про свої можливості. У цих випадках постраждале населення може зіткнутися з труднощами, пов'язаними з нерозумінням проміжних кроків для подачі заявки або з необізнаністю про актуальні програми. У випадках, коли люди не мають права на участь у державних програмах, вони також можуть не знати про програми підтримки від НУО або благодійних організацій.

Зазначалося, що старі будівлі, особливо в центрі міста, могли довше залишатися без ремонту. Основним поясненням цього є те, що складні юридичні питання, такі як спори щодо права власності або питання спадщини, можуть уповільнювати реалізацію проектів.

«Наприклад, велика кількість людей не має документів. Тобто будинок чи квартира не внесені до Державного реєстру нерухомого майна, що унеможливає отримання людьми компенсації на ремонт свого житла. У такому разі вони шукають якісь інші шляхи відновлення житла, залучаючи якісь міжнародні благодійні організації або звертаючись до відомств чи архітекторів. Включення до Державного реєстру можливе, але потребує часу та фізичної присутності інших співвласників. У деяких випадках співвласник може перебувати в іншій країні [...] або міг виїхати за кордон, і люди втратили з ним зв'язок».

– ключовий інформант, Міська рада

Учасник 4: Людям потрібна фінансова допомога для відновлення своїх будинків, і вони зможуть зробити ремонт самі.

Учасник 2: Є люди похилого віку, які не знають, як зробити ремонт самостійно. Таким людям потрібна допомога будівельних компаній, які прийдуть і все зроблять, але завжди знайдуться недобросовісні підрядники, які захочуть обдурити людей похилого віку.

Учасник 4: Я чув, що зараз видають сертифікати. Квартира жінки зазнала пошкоджень, їй видали сертифікат. Вже за місяць їй потрібно було купити квартиру. Але вона не встигла ним скористатися [...] У зв'язку з тим, що вона не знайшла охочих продати житло за сертифікат, термін його дії закінчився.

Учасник 3: Я б хотів зробити ремонт у квартирі, але мені потрібна допомога з матеріалами.

- Обговорення у фокус-групі

За словами 65% респондентів (тобто 66 з 102), будівлі, якими вони управляють, були пошкоджені. 57 з цих респондентів (86%) підтвердили, що мешканці, яких вони представляють, зверталися по зовнішню допомогу.

Рисунок 8: Зовнішня допомога, по якій, за повідомленнями, звертались мешканці, загальна частка %

Обираючи з кількох варіантів відповідей, 65% респондентів вказали, що мешканці зверталися до благодійних організацій, а 53% – до місцевих органів влади та програми «Відновлення». Втім, 51% зазначив, що мешканці здійснюють ремонт самостійно, незалежно від того, чи була надана яка-небудь підтримка. Під час якісного опитування респонденти висловили занепокоєння, що ті, хто починає ремонт самостійно, згодом можуть втратити можливість отримати компенсацію.

«Люди, які можуть собі це дозволити [...], справляються з усім самі. Іноді ми дзвонили і питали, що і як, вийшло зробити ремонт чи ні? Самі все робили швидко, якщо були мінімальні пошкодження. А ще є люди, які навіть не можуть дозволити собі купити вікно»,

– ключовий інформант, Міська рада

Рисунок 9: Перешкоди, з якими стикаються мешканці під час ремонту житла

Представники ОСББ, обізнані щодо ситуації із пошкодженими внаслідок війни будинками (n = 66), вказали на 3 найбільш поширені перешкоди, що заважають мешканцям ремонтувати будинки: мешканці більше не проживають у цьому районі (33%), бюрократичні проблеми (30%) та брак адміністративного фінансування (29%). Ці проблеми часто знаходили відображення в якісній складовій.

Хоча про відсутність основних документів повідомили як про перешкоду трохи більше чверті учасників опитування, на цю проблему часто вказували ключові інформанти. Було порушено два основні питання.

По-перше, ключові інформанти були занепокоєні випадками, коли об'єкти нерухомості не були внесені до Державного реєстру нерухомого майна, оскільки це блокує подачу заявок на участь у державних або благодійних програмах та утримує будівельників від проведення робіт. По-друге, деякі ключові інформанти були стурбовані тим, що люди не знають, як правильно оформити заявку на отримання допомоги. Ще одна проблема, у зв'язку з цим, полягала в тому, що, хоча послуги є переважно цифровими, деякі люди все ще мають лише паперові документи.

Лише два представники ОСББ вказали на брак будівельних матеріалів. Ніхто не повідомляв про брак будівельних інструментів. Лише один з них згадав про брак експертів з оцінки. Однак ключові інформанти були протилежної думки. Представники міської влади, НУО та геодезист вказали на брак робочої сили. Вони розповіли, що часті повітряні удари призводили до великої кількості нових пошкоджень, що ускладнювало роботу відповідних служб та реагування на надзвичайні ситуації.

«Минула зима була дуже складною, оскільки було дуже багато обстрілів, обстріли були майже щотижня, [...] щодня було важко. [...] Наш офіс був пошкоджений [...]. Прямого влучання не було, але він був дуже сильно пошкоджений. Але ми не припиняли працювати з самого початку війни [...]. Ми завжди працювали в режимі нон-стоп, у нас нічні зміни»,

– ключовий інформант, Міська рада

Рисунок 10: Орієнтовна частка відхилених заявок

Серед 51 представника ОСББ, які підтвердили подачу мешканцями заявок на офіційну компенсацію, 39% не були впевнені щодо кількості відмов, отриманих мешканцями, які зверталися по допомогу до місцевої влади, тоді як 45% повідомили, що не було відхилено жодної заявки або було відхилено декілька заявок. Половина респондентів, які зазначили, що було відхилено більшість заявок, були з Індустріального району (n = 3).

Причини відмов найчастіше були пов'язані з нерозумінням механізму компенсації (на що вказали 20% опитаних) або з юридичними питаннями, такими як спільна власність (18%) або незареєстроване майно (16%).

«Я бачу, що в сусідніх будинках встановили вікна, але не скрізь, швидше за все, тільки у тих людей, які живуть у будинку. У нашому будинку вікна встановили лише тим людям, які жили там у цей час. У моїй квартирі пошкоджена балконна рама, потрібно подавати документи на компенсацію через Дію⁹. Але наша квартира не зареєстрована в реєстрі нерухомості, її спочатку потрібно там зареєструвати. Я не знаю, чи буду я це робити, тому що на це потрібні гроші»,

– учасник ОФГ

«У мого дядька був зруйнований будинок, він отримав сертифікат на покупку нового житла, і вони купили квартиру»,

– учасник ОФГ

За словами учасників якісного опитування, людям похилого віку, зокрема тим, які проживають у сильно пошкоджених районах, особливо важко отримати доступ до допомоги та орієнтуватися у складних процесах відновлення. Декому не вистачало необхідних документів, а дехто не мав смартфонів, що ще більше ускладнювало процес отримання допомоги.

Учасники фокус-груп запропонували покращити доступ до інформації та спростити процес подання заяв, щоб допомогти більшій кількості людей. Вони висловили незадоволення тим, що кожен мешканець пошкодженого багатоквартирного будинку повинен подавати окрему заяву, що, на їхню думку, було занадто складним та обмежувало доступ до допомоги. Вони також припустили, що **перешкодою могли бути початкові витрати, такі як відвідування нотаріуса.**

Респонденти кілька разів згадували удар по гіпермаркету «Епіцентр» у травні 2024 року. Цей магазин брав безпосередню участь у програмі «Відновлення, надаючи можливість закуповувати будівельні матеріали у рамках процесу компенсації. Але у зв'язку з пошкодженням будівлі «Епіцентру» клієнти повідомили, що їм потрібно долати більшу відстань, щоб закупити матеріали.

«Ось «Епіцентр» – я тільки почав робити ремонт, отримав гроші через «Відновлення, і «Епіцентр» як раз працював за цією програмою. Зараз «Епіцентру» немає, і мені потрібно їхати на інший кінець міста»,

– учасник фокус-групи з картографування

Стратегії подолання у разі пошкодження житла

Багато респондентів з комунальних служб або місцевих органів влади надали своє бачення співпраці служб та користувачів послуг для пошуку спільних рішень. На думку одного з них, люди отримують допомогу, коли їхні випадки відповідають правовим нормам. Однак респонденти з неурядових організацій більш неоднозначно оцінили можливість отримання доступної допомоги. Багато хто зазначив, що жителі недостатньо обізнані про наявні програми, зокрема «Відновлення, попри їхню ефективність.

Гаряча лінія «1562» була позитивно оцінена КІ.^с Хоча зазначалося, що волонтери зробили свій внесок завдяки таким нестандартним рішенням, як перерозподіл їжі та матеріалів, деякі КІ з-поміж представників місцевої влади визнали, що все ще є люди, які потребують допомоги, але не можуть її отримати.

Рисунок 11: Стратегії подолання труднощів, за спостереженнями респондентів

Деякі КІ зазначили, що мешканці часто самі виконують дрібний ремонт, якщо мають фінансову можливість, або покладаються на допомогу волонтерів. Дві третини респондентів з ОСББ загалом повідомили, що їм відомо про ініціативи громади з ремонту у своєму районі, тоді як 52% зазначили, що їм відомо про осіб, які проводять ремонт самостійно. Однак з серйозними пошкодженнями важче впоратися, і вони потребують сторонньої допомоги. Зокрема було відзначено, що пошкодження в багатоповерхових будинках створюють проблеми для власників квартир, які не постраждали, оскільки для того, щоб зробити увесь будинок придатним для життя, часто потрібен ремонт спільної інфраструктури, такої як водопровід.

Хоча логістика легких пошкоджень є простішою, КІ з неурядових організацій зауважили, що отримання фінансової компенсації для будівель із серйозними пошкодженнями часто було простішим. Водночас зазначалося, що отримати компенсацію для усунення легких пошкоджень було складніше, оскільки ця процедура передбачає більш детальну оцінку та потребує більше документації, а також має різні шляхи реалізації. Паралельно із оформленням компенсації витрат на дрібний ремонт, дехто брав кредити на ремонт для швидкого вирішення цієї проблеми, хоча суми кредиту часто не вистачало для повного покриття витрат на ремонт. Дехто висловив занепокоєння, що мешканці, які самі ремонтують своє житло, можуть не отримати компенсацію через неналежне оформлення документів на підтвердження витрат.

Також відзначалася роль неофіційних організацій, які часто координуються через соціальні мережі, в підтримці постраждалого населення. Третина представників ОСББ зазначила, що мешканці створюють мережі взаємодопомоги щодо забезпечення речами першої необхідності. Більшість респондентів (74%) вважала, що стратегії подолання наслідків пошкоджень та перебоїв у наданні послуг у громаді були дуже ефективними (56%) або дещо ефективними (18%).

«Я не чув про жодні випадки [коли люди, які мають право на допомогу, її не отримували]. Мені здається, навпаки, люди не обізнані про державні програми, завдяки яким можна отримати кошти на відбудову своїх домівок та повернутися туди»,

– ключовий інформант, Міська рада

Перебої у наданні послуг

Огляд

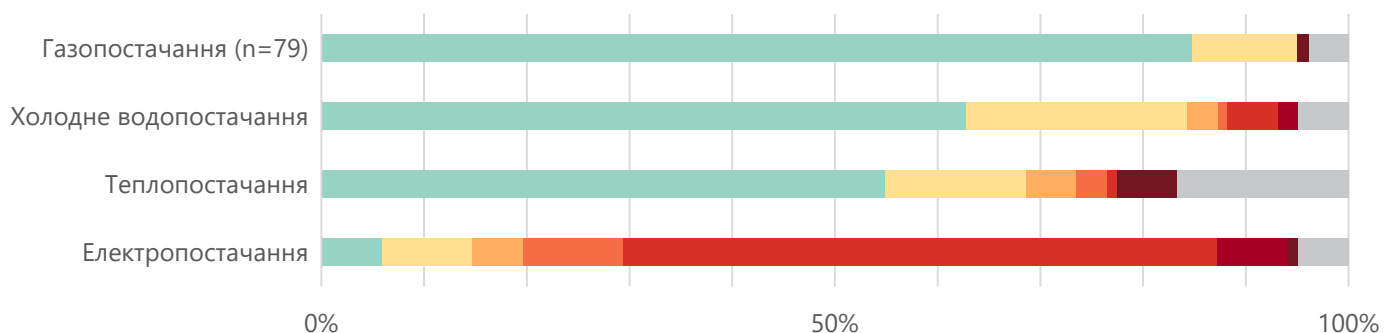
Руйнування ключових об'єктів інфраструктури внаслідок постійних бойових дій спричинило значні перебої у наданні основних послуг у Харкові. Ситуація з житлово-комунальними послугами була неоднозначною: електропостачання було суттєво порушено, тоді як думки щодо впливу на холодне водопостачання, опалення та газопостачання різнилися. Надання послуг було порушено внаслідок авіаударів, які були завдані протягом року. Згідно з отриманими даними, у квітні 2024 року були часті перебої у водопостачанні.⁴³

Попри постійні перебої у наданні послуг, часто згадувалась стійкість місцевого населення. Це виражалось у вірі в здатність місцевого населення долати труднощі, а також в ефективних заходах з ліквідації наслідків пошкоджень, які були запроваджені організаціями.

Карта 8: Зазначена частота перебоїв у наданні комунальних послуг

Рисунок 12: Частка зазначеної частоти перебоїв у наданні комунальних послуг

«Я плачу за оренду квартири 3 тисячі і плачу за світло, за холодну і гарячу воду, якої немає. У мене немає лічильника гарячої води, тому мені нараховують повну оплату, але я не розумію, чому я маю платити ні за що»,

– учасник ОФГ

Однак існувала невизначеність щодо того, наскільки серйозним буде вплив перебоїв у наданні комунальних послуг наступної зими.

Загалом респонденти зазначили, що у будівлях, якими вони управляють, були серйозні проблеми з електропостачанням, тоді як газ, опалення та холодна вода надавалися з меншими перебоями. 57% опитаних повідомили, що в їхніх будинках відключали електроенергію раз на добу.

Ключові інформанти та учасники обговорень у фокус-групах були незадоволені централізованим постачанням гарячої води. Вони зазначили, що платять за гарячу воду, але не отримують її. Під час структурованого опитування 54% респондентів загалом повідомили, що у червні 2024 року гарячу воду в будівлях, якими вони управляли, відключали цілодобово щодня. За словами КІ з міської ради, влітку 2024 року гаряча вода не надавалась в багатьох будівлях через проведення ремонтних робіт системи водопостачання після її пошкодження. Очікувалося, що ця проблема буде тимчасовою.

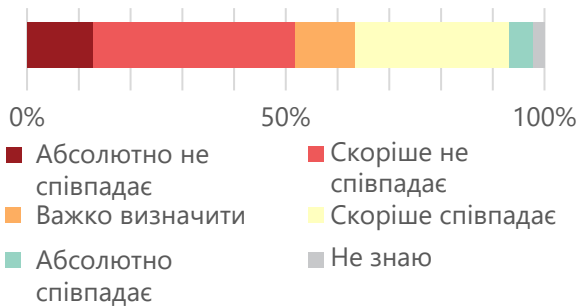
Водночас найбільша частка респондентів зазначила, що у червні 2024 року зовсім не було відключень холодної води (62%) та газу (84% з 79 респондентів, які управляли будівлями, підключеними до газопроводів). Так само 54% респондентів повідомили, що у лютому 2024 року, останньому місяці опалювального сезону, теплопостачання надавалось без перебоїв.

Однак, за словами 21% респондентів, холодну воду відключали раз на місяць, також 17% вказали, що перебої в теплопостачанні були раз на місяць (13%) або раз на тиждень (4%).

85% опитаних підтвердили, що їм відомо про графік планових відключень електроенергії. Однак існувала неоднозначність щодо його дотримання.

Серед тих, хто знав про графік (n = 87), 39% вважали його дещо ненадійним, тоді як 30% вважали його досить надійним і більше половини оцінили його загалом як ненадійний. На думку багатьох учасників обговорень у фокус-групах, відключення були непередбачуваними, а деякі з них вважали, що графіка взагалі не існує. Люди були незадоволені такою ситуацією та висловлювали занепокоєння щодо того, як непередбачувані відключення можуть вплинути на найбільш вразливі верстви населення.

Рисунок 13: Дотримання графіка планових відключень (n = 87)

«Проблема в тому, що при вимкненні світла [тобто відключенні електроенергії] ліфти не працюють. Я живу на 11 поверсі, важко підніматися по сходах з маленькою дитиною. У нашому будинку живуть переважно люди похилого віку, для них підніматися сходами - це проблема»,

- учасник ОФГ

Попри висловлене незадоволення, учасники фокус-груп загалом вважали, що аварійні відключення комунальних послуг вирішуються швидко. На думку учасників, комунальні служби та міська влада вчасно реагують на ситуацію. Також зазначалося про гарячу лінію «1562» як ефективний приклад комунікації між громадянами та місцевою владою.

«Якщо ракета влучає безпосередньо в об'єкт критичної інфраструктури, то відключають газ, світло та воду, але їх швидко відновлюють. Найдовше були без світла два дні»,

- учасник ОФГ

Рахунки за комунальні послуги

Занепокоєння у місті викликало неправильне нарахування комунальних платежів. Серед 66 представників ОСББ, які підтвердили, що в їхньому об'єднанні є пошкоджені будівлі, 20% (13 респондентів) повідомили, що їм відомо про випадки, коли мешканці отримували рахунки за комунальні послуги, попри те, що їхні будинки були непридатними для проживання.

Найчастіше це стосувалося водопостачання (8 з 13 респондентів), електропостачання (7 з 13 респондентів) та газопостачання (5 з 13 респондентів). У таких випадках 7 респондентів вказали, що мешканці переважно не сплачували ці рахунки.

Рисунок 14: Послуги, за які, на думку респондентів, здійснювалось неправомірне нарахування плати (n = 13)

Учасники фокус-груп також вказали на цю проблему. За словами одного з учасників, з мешканців дуже часто стягували плату за комунальні послуги навіть після руйнування будівлі. Деякі учасники розповідали про ситуації, в яких опинились їхні друзі чи знайомі, а інші розповідали про досвід людей, яких вони не знали особисто.

Інші послуги

Учасники фокус-групи також вказали на перебої в роботі інших служб та громадської інфраструктури. Як і у випадку з комунальними службами, існувало загальне сприйняття, що служби працюють, а також відмічали поступове покращення у наданні послуг від початку війни. Однак, за словами учасників, існували певні проблеми, що свідчить про нестабільність ситуації.

Було деяке незадоволення організацією медичних прийомів. На думку учасників, було важко потрапити на прийом до лікаря через брак медичного персоналу та адміністративні проблеми.

За даними Міжнародного комітету порятунку, фінансові проблеми були перешкодою в отриманні медичної допомоги, незважаючи на її доступність. Попри ці занепокоєння, учасники визнали, що лікарі та машини швидкої допомоги продовжують працювати під час відключень електроенергії та повтрянної тривоги.

Фото 3: Пошкодження громадської інфраструктури у Харкові, липень 2024 р. (польова команда Ініціативи REACH)

Підготовка до зимового періоду: виклики та рішення

Під час підготовки Харкова до зимового періоду важливою проблемою залишається здатність міста забезпечити доступ до основних послуг, таких як тепло- і електропостачання, та житла.

У цьому розділі розглядаються кроки, які вживаються для підготовки до зимового періоду, зокрема ремонт інфраструктури, енергетичні рішення та ініціативи на рівні громад. У звіті також наголошується на ролі Пунктів незламності^d та досліджуються стратегії подолання труднощів, застосовані населенням, що свідчить про нагальну потребу в подальшій підтримці та скоординованих гуманітарних зусиллях для пом'якшення наслідків потенційно суворої зими.

Виклики взимку 2023 - 2024 років

Майже всі КІ зазначили, що у 2023-2024 роках основні виклики взимку значною мірою були спричинені впливом війни. Було пошкоджено приватне та державне майно, зокрема житлові будинки, комунальні підприємства та медичні установи, такі як поліклініки та пологовий будинок. Також були зафіксовані перебої в роботі водопроводу, теплових мереж та енергетичної компанії міста «Харківобленерго». Попри це, деякі КІ зазначили, що комунальним службам вдалося уникнути серйозних перебоїв в роботі, частково завдяки резервним генераторам. Інтенсивні обстріли в січні призвели до збільшення обсягу ремонтних робіт. Однак такі проблеми, як нестача досвідчених спеціалістів та обмежена кількість матеріалів для ремонту житла, ускладнили зусилля з відбудови.

За словами деяких КІ, скоординовані зусилля соціальних служб, розподіл ресурсів та ефективна комунікація через гарячу лінію мера ще більше сприяли подоланню викликів.

Учасники фокус-груп розповіли про застосування нових способів подолання проблем, пов'язаних із зимовим періодом. Найчастіше використовували такі стратегії, як консервування продуктів, щоб не залежати від морозильних камер, придбання пристроїв на батарейках і використання Пунктів незламності.^b Також зазначалося про накопичення меблів для використання в якості дров.

Підготовка до зимового періоду

Протягом усього дослідження відмічалася стійкість жителів міста та їхня здатність знаходити рішення своїх проблем у разі надання необхідної підтримки. Таке ж ставлення спостерігалось щодо майбутньої зими.

Ключові інформанти вказали на необхідність забезпечення спроможності реагування на надзвичайні ситуації та енергетичної децентралізації. На їхню думку, це б забезпечило стійкість місцевої влади, служб та громадських організацій, необхідну для підтримки громади. Залучення громади та зусилля щодо соціальної згуртованості також розглядалися як складова забезпечення стійкості. З ентузіазмом зазначалося про необхідність більшого залучення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків для досягнення більшої стійкості.

Хоча кілька КІ висловили занепокоєння щодо стабільного електропостачання та централізованого тепlopостачання, більшість була оптимістично налаштована щодо загальної стійкості міста. Зазначалося, що вже під час попередніх зим були встановлені генератори та печі. Однак деякі

Рисунок 15: Підготовка ОСББ до зими 2024 - 2025 років

КІ вважали, що зима буде складною через зниження енергетичних потужностей та логістичні проблеми з доставкою твердого палива. Найчастіше згадувана проблема полягала в недоцільності використання саморобних печей в багатоповерхових будинках. Більшість ключових інформантів вказала на необхідність використання дров, а один з них висловив занепокоєння щодо чутливості брикетів до вологості. За словами одного з КІ, дрова можна придбати на відкритому ринку за умови, що для цього є достатньо коштів, водночас інший КІ вказав на необхідність вирішення цього питання спільно з комітетом лісового господарства.

Загалом було досягнуто консенсусу щодо важливості продовження діяльності з підготовки до зимового періоду.

Деякі КІ висловили занепокоєння з приводу недостатньої довіри до державних органів влади та дефіциту фінансування енергетичної інфраструктури, тоді як інші згадали про потенційне зниження доступності послуг протягом зими. Щодо більш загального обговорення доступу до комунальних послуг, відсутність електропостачання на рівні районів зазначалася як фактор, що спонукає до внутрішнього переміщення населення.

Втім, учасники вважали, що деякі люди залишаться у житлі з неналежними умовами та відключеними комунальними послугами за власним бажанням. КІ передбачали труднощі у впровадженні альтернативних енергетичних рішень та регулюванні внутрішнього переміщення, оскільки люди переїжджають через відсутність електроенергії та опалення.

Представники ОСББ повідомили про низку заходів, які впроваджуються у їхніх будинках напередодні опалювального сезону. Найбільш поширеним був ремонт системи опалення будівель (загалом на це вказали 70% респондентів). Іншими найчастіше згадуваними заходами були заміна вікон (32%) та монтаж утеплювача (14%). На накопичення та розподіл палива для опалення вказали 9% та 8% респондентів відповідно.

«На Північній Салтівці є [пункт незламності] [...] Ми ходили туди, і вони нас годували. У [школі] є пункт харчування, і ви можете цілодобово заряджати свій телефон, [...] є подовжувачі і 50 людей можуть заряджати телефони одночасно»,

- учасник ОФГ

82% респондентів вважали, що більшість будинків (більш ніж кожен другий), якими опікувались їхні об'єднання, були добре підготовлені до опалювального сезону. Втім, вони також зазначили, що мешканці потребують певної допомоги для кращої підготовки до зимового періоду.

Що стосується потреб, то **грошові кошти на опалення були найчастіше обраною формою допомоги** (40%). Учасники обговорень у фокус-групах зазначили, що фінансова підтримка є найбільш важливою для людей похилого віку, людей з інвалідністю та малозабезпечених осіб, незалежно від їхнього місцезнаходження у місті.

Відповідно до робіт, які вже проводяться, найчастіше зазначалося про необхідність встановлення вікон (23%) та монтажу утеплення (17%). Це відповідає меті, визначеній у рамках житлового сектору, а саме покращення теплоізоляції та зменшення втрат тепла в пошкоджених будинках або будинках, які не відповідають стандартам.

Щодо зазначених «соціальних» потреб, 14% респондентів повідомили, що мешканцям потрібен кращий зв'язок з місцевими органами влади, 13% – з громадськими організаціями, а 11% відмітили потребу в допомозі з оформленням документів. Як вже зазначалося раніше, існують добре відомі канали зв'язку, такі як гаряча лінія 1562, і ключові інформанти з-поміж представників місцевої влади вважають ці механізми підтримки ефективними. Однак під час якісних обговорень відмічалась можливість покращення обізнаності громадськості щодо наявних програм підтримки.

Ключові інформанти та учасники фокус-груп відзначили, що пошкодження в будь-якому місці багатоповерхового будинку негативно вплинуть на збереження тепла для всієї будівлі. Хоча учасники повідомили про вжиття заходів з підготовки

до зимового періоду, вони також вказали на використання негативних стратегій подолання труднощів, зокрема скорочення витрат або перебування вдома біля печі, замість того, щоб виходити на вулицю.

«Заощаджувати на їжі, щоб оплатити комунальні послуги, не вийде, оскільки харчуємося ми дуже скромно»,

– учасник ОФГ

Пункти незламності

Враховуючи досвід попередніх зим, учасники фокус-груп обговорили можливість відвідувати Пункти незламності у місті. Учасники фокус групи зі спільного картографування визначили різноманітні місця, де можна отримати підтримку, зокрема школи, станції метро та пожежну частину, які не обмежуються офіційно затвердженим переліком Пунктів незламності.

У той час як двоє учасників користувались цими пунктами, інші вказали, що обізнані про них в тій чи іншій мірі. Загалом Пункти незламності сприймалися позитивно, зокрема завдяки швидкій підтримці під час відключень електроенергії. На думку одного з учасників, вони знадобляться лише в «крайніх випадках», маючи на увазі їхню здатність забезпечувати високий рівень стійкості.

Однак інший учасник висловив занепокоєння, що у разі багатоденного відключення електроенергії мережа Пунктів незламності не зможе впоратися з навантаженням. Також КІ, який координує Пункт незламності, висловив занепокоєння з приводу їхніх обмежень, зазначивши, що «ми фізично та фінансово не можемо дозволити собі всі витрати».

Рисунок 16: Основні потреби мешканців напередодні зими, на думку представників ОСББ

Висновки

Харків продовжує стикатися з серйозними наслідками воєнних дій, які призводять до масштабних пошкоджень інфраструктури, житла та порушення основних послуг в усіх дев'яти районах. Електропостачання, водопостачання, опалення та інші комунальні послуги були сильно порушені, і хоча чисельність населення поступово збільшується після спаду на початку війни, місто залишається в нестабільному стані.

Згідно з результатами дослідження, у найбільш пошкоджених районах, таких як Київський, Салтівський та Шевченківський, на думку респондентів, ремонти проводились в обмеженому масштабі. Попри виклики, було помітно, що громада сприймає себе стійкою. Однак проблеми, пов'язані з певними процесами, а також брак робочої сили продовжують впливати на окремі результати, особливо в районах, які сильно постраждали від обстрілів.

Попри відчуття стійкості у громаді, на початку зими 2024-2025 років ситуація залишається дуже нестабільною. Енергетична інфраструктура міста перебуває під загрозою через часті відключення електроенергії та невизначеність щодо опалення та забезпечення паливом. Ключові інформанти висловили занепокоєння з приводу наслідків авіаударів і нестачі електроенергії для найбільш вразливих груп населення, зокрема людей похилого віку та ВПО, яким може бути важко пережити холодний період.

Зусилля з підготовки до зимового періоду включали ремонт систем опалення та забезпечення резервних джерел енергії, але деякі питання залишаються невирішеними. Дуже важливо враховувати ці проблеми під час надання допомоги, пов'язаної з підготовкою до зимового періоду: цільова допомога на опалення, житло та відновлення комунальних послуг, щоб забезпечити стійкість жителів Харкова в суворі зимові місяці.

З метою пом'якшення ризиків поточні гуманітарні та урядові зусилля мають в першу чергу бути спрямовані на стабільне забезпечення основних послуг, ефективну комунікацію з жителями щодо програм підтримки, а також зосередитись на усуненні переходу у ремонті житла та виплаті компенсацій.

Кінцеві примітки

- 1 REACH, [Оцінка пошкоджень житлових будинків, Салтівський район, м. Харків](#), вересень 2023 р. (англійською)
- 2 REACH, [Аналіз наслідків пошкоджень, Салтівський район, Харківська область](#), лютий 2024 р. (англійською)
- 3 REACH, [Інтерактивна інформаційна панель «Моніторингу гуманітарної ситуації»](#), станом на вересень 2024 р. (англійською)
- 4 Кабінет Міністрів України, [Відбудова зруйнованого](#), станом на 27.09.2024
- 5 Схід SOS, [Виклики та вразливості: оцінка територій Херсонської, Миколаївської, Донецької та Харківської областей через рік після звільнення від російської окупації](#), с. 15
- 6 New York Times, [Ситуація в Харкові: пошкодження внаслідок бойових дій, гуркіт артилерії та люди, які переховуються в метро](#), лютий 2022 р. (англійською)
- 7 The Guardian, [Губернатор Харкова заявив, що російські війська відкинуті з міста](#), лютий 2022 р. (англійською)
- 8 Human Rights Watch, [Україна: райони Харкова було обстріляно касетними боєприпасами](#), березень 2022 р.
- 9 Amnesty International, [«Будь-хто може померти в будь-який момент»: Невибіркові атаки російських військ у Харкові, Україна](#), червень 2022 р. (англійською)
- 8 The Guardian, [Наслідки війни для сільського господарства у Харкові](#), травень 2022 р. (англійською)
- 9 [DeepState](#), станом на 29.08.2024
- 12 Інститут вивчення війни, [Оцінка наступальної кампанії РФ, 13 травня](#), травень 2022 р. (англійською)
13. Українська правда, [Росіяни знову обстрілювали Харків, намагаються проводити контратаки](#), травень 2022 р.
14. [acleddata.com](#), станом на 29.08.2024 та 27.09.2024, тип події «Вибухи/удари далекобійною зброєю» для локації «Харків» з подальшим очищенням даних та видаленням 87 записів про бойові дії, неточні місця розташування або інциденти, такі як випадки підризу ручних гранат цивільними особами (англійською)
15. УКГС ООН, [Гуманітарні наслідки активізації бойових дій у Харківській області – Оперативне оновлення №2](#), травень 2024 р. (англійською)
- 16 Харків Times, [Переважає більшість постраждалих у харківській типографії – жінки](#), травень 2024 р.
- 17 Deutsche Welle, [У Харкові росте кількість жертв удару по гіпермаркету](#), травень 2024 р.
- 18 Kyiv Independent, [За словами губернатора, повітряні тривоги на Харківщині тривають в середньому 16 годин на добу, що перешкоджає роботі бізнесу](#), червень 2024 р. (англійська)
- 19 МикВісті, [Росіяни вп'яте обстріляли Харків: вдарили по промисловій зоні](#), липень 2024 р.
- 20 Human Rights Watch, [Під бомбардуваннями у Харкові: Люди з обмеженими можливостями потребують безпечної евакуації](#), березень 2022 р.
- 21 Українська правда, [Люди повертаються в Харків: населення вже понад 1 млн – ОВА](#), січень 2023 р.
- 22 Deutsche Welle, [Чому Харків є важливим містом у війні Росії в Україні](#), травень 2024 р. (англійською)
- 23 Міжнародна організація з міграції, [Базова оцінка території: Україна - Раунд 16](#), листопад 2022 р. (англійською)
- 24 Міжнародна організація з міграції, [Україна, Профілі областей, Опитування загального населення, Раунд 17](#), серпень 2024 р., с. 17 (англійською)
- 25 Данська рада у справах біженців, [Звіт DRC щодо моніторингу потреб у соціально-правовому захисті в Україні, жовтень - грудень 2023 р.](#), березень 2024 р., с. 3
- 26 УВКБ ООН, [Представники УВКБ ООН висловили занепокоєння зростаючими гуманітарними потребами навколо Харкова, Україна](#), травень 2024 р.
- 27 Міжнародна організація з міграції, [Моніторинг переміщення населення на прифронтових територіях](#), серпень 2024 р. (англійською)

- 28 Данська рада у справах біженців, [Звіт DRC щодо моніторингу потреб у соціально-правовому захисті в Україні, січень-березень 2024 р.](#), травень 2024 р., с. 6 (англійською)
- 29 Інтерактивна інформаційна панель ACAPS, <https://www.acaps.org/en/countries/ukraine>, станом на 29.08.24 (англійською)
- 30 Reuters, [Внаслідок масштабних російських авіаударів зруйнована Київська електростанція, пошкоджені інші станції](#), квітень 2024 р. (англійською)
- 31 The Economist, [Напередодні зими половина України залишилась без електроенергії](#), липень 2024 р. (англійською)
- 32 Київська школа економіки, [Збитки та втрати енергетичного сектору України внаслідок повномасштабного вторгнення Росії перевищили \\$56 млрд — оцінка KSE Institute станом на травень 2024 року](#), червень 2024 р.
- 33 Kyiv Independent, [«Україна відновить експорт електроенергії цього тижня», — держенергооператор](#), серпень 2024 р. (англійською)
- 34 Там само.
- 35 Kyiv Independent, [Відключення та обмеження електроенергії можуть тривати до 2 тижнів, за словами колишнього міністра енергетики](#), серпень 2024 р. (англійською)
- 36 Харківобленерго, [Чому світло можуть вимикати не за графіком? Роз'яснення для споживачів](#), квітень 2024 р.
- 37 Reuters, [Дефіцит протиповітряної оборони в Україні робить Харків більш вразливим до російських авіаударів](#), квітень 2024
- 38 Харківобленерго, [Графік погодинних відключень електроенергії на 3-9 серпня](#), серпень 2024
- 39 Харківобленерго, [У Харківській області застосовуються погодинні та аварійні відключення](#), серпень 2024 р. (англійською) р.
- 40 Kharkiv Comments, [У Харкові місцеві жителі зможуть отримати до 70% компенсації за придбаний генератор](#), липень 2024 р.
- 41 Харківська міська рада, [Харківським ОСББ компенсуватимуть витрати на купівлю генераторів](#), липень 2024 р.
- 42 Kharkiv Comments, [Харків не залишиться без тепла: скільки котелень збудують до зими](#), липень 2024 р.
- 43 Міжнародна організація з міграції, [Україна, Профілі областей, Опитування загального населення, Раунд 17](#), вересень 2024 р.
- 44 УКГС ООН (Управління ООН з координації гуманітарних справ), [Гуманітарні наслідки останніх ударів: Великі міста — Оперативний звіт №4](#), квітень 2024 р.
- 45 Міжнародний комітет порятунку, [«Ситуація значно погіршилася», — лікар IRC вказав на погіршення умов у Харкові, Україна](#), травень 2024 р. (англійською)